

4. Чиркин В. Е. Сравнительное правоведение и сравнительное государственное право: взаимосвязи, общее, особенное / В. Е. Чиркин // Ежегодник сравнительного правоведения. 2001 год. – М.: Норма, 2002. – С. 32–34.

Ключові слова: юридична компаративістика, порівняльне державознавство, державно-правова глобалістика;

Ключевые слова: юридическая компаративистика, сравнительное государственное право, государственно-правовая глобалістика;

Key words: legal comparative studies, comparative state studies, state-legal globalization.

ЮРЧИШИН НАТАЛІЯ ГЕННАДІЙВНА

Івано-Франківський юридичний інститут
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри міжнародного, конституційного та адміністративного права

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПОНЯТТЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Поняття прав людини у праві Європейського Союзу є актуальним та дискусійним. З'ясування змісту та юридичної природи даного поняття ускладнюється його багатоаспектністю, інтерпретацією в суспільно-політичних процесах країн Європи, у європейському законодавстві та поліваріантністю понять, наявних у наукових дослідженнях, де воно набуває різних змістовних значень.

Окрім усталеного поняття «права людини» у міжнародних та європейських документах, які стосуються даних питань, у національному законодавстві держав-членів ЄС та в юридичній літературі використовуються водночас й такі терміни, як «основні права людини», «основні (фундаментальні) права людини», «основоположні права людини», «суб'єктивні права» тощо [1, с. 227].

В такому випадку, розкрити сутність прав людини у праві Європейського Союзу – означає виявити те головне, визначальне, що зумовлює їх об'єктивну потребу в суспільстві, з'ясувати, чому людина й суспільство неможуть існувати й розвиватися без їх закріплення та проголошення, а також визначити взаємовідносини держави і громадянина через формування ефективних національних та міжнародних механізмів захисту прав і свобод людини.

Закріплення основних прав людини і громадянина є правовим обов'язком сучасних європейських держав, який реалізується за допомогою системи принципів, інститутів, механізмів та процедурно-правових правил, що прямо або опосередковано передбачені для даних цілей. У процесі глобалізації держави, відстоюючи власні інтереси, водночас вдаються до самообмеження окремих суверенних прав і передачі їх реалізації наднаціональним структурам, які допомагають їм у здійсненні традиційних функцій держави, а саме функції захисту

прав людини. Як наслідок, проблема закріплення та проголошення, а також захисту прав людини виходить за межі відповідальності окремої держави, перетворюючись на справу світового співтовариства з одного боку, а з іншого – регіональних інтеграційних об'єднань, які нормативно визначають універсальні правові стандарти, нижче яких держава не вправі опуститися [2, с. 113]. Передусім мова йде про поширення тероризму, внутрішніх і міждержавних конфліктів національного і релігійного характеру, торгівлю людьми тощо.

Наочний приклад ефективної взаємодії держави і наднаціональної організації у сфері захисту прав людини демонструє і Європейський Союз. Однак, історія його функціонування свідчить, що права людини не завжди були пріоритетними для нього. Тривалий час Суд Європейських співтовариств вважав, що включення прав людини до його правопорядку здатне підірвати процес утвердження його примату над національним правом держав-членів [3, с. 85]. З іншого боку, держави-члени також утримувалися від передачі наднаціональним інститутам повноважень у цій сфері, вважаючи їх реалізацію своєю прерогативою. Як наслідок на початку 60-х років XX ст. держави-члени відмовились наділяти свої національні органи влади повноваженнями щодо захисту прав людини, надавши право їх здійснення на субсидіарних засадах Раді Європи, яку вважали прикладом класичної міжнародної організації.

Незважаючи на значні досягнення в питаннях закріплення, реалізації та захисту прав людини Раді Європи все ж не вдалося вирішити усі проблеми, а тому поступово дедалі активнішу роль у співробітництві в цій сфері почали відігравати Європейські співтовариства [4, с. 26]. Перегляд позиції щодо прав людини розпочався наприкінці 60-х на початку 70-х років XX ст., коли Суд Європейських співтовариств визнав, що право Співтовариства має забезпечувати захист основних прав людини як на рівні положень установчих договорів, так і через його неписане право, яке базується на принципах права держав-членів.

Оскільки у Європейського Союзу немає власної компетенції, окрім тієї, що закріплена за ним державами-членами, то принципового значення для здійснення Союзом захисту прав людини набуває закріплення відповідних повноважень в установчих договорах. Перші кроки в даному напрямі були зроблені при підписанні Єдиного Європейського Акта, у преамбулі якого вказано, що держави-члени сповнені рішучості сприяти розвитку демократії, яка базується на основних правах, визнані конституціями і законодавством держав-членів, Конвенцією про захист прав і основних свобод людини та Європейською соціальною хартією [5, с. 620].

Наступний крок щодо закріплення прав людини у Європейському Союзі було зроблено при розробці Маастрихтського договору, в якому підтверджено відданість принципу поваги до прав і основних свобод людини і заявлено про намір запровадити громадянство ЄС.

Реалізація наміру щодо запровадження громадянства мала важливе значення для демократизації ЄС, про що свідчить позиція Конститу-

ційного суду Німеччини, який у рішенні щодо Договору про Європейський Союз поставив неодмінною умовою передачі суверенних прав від ФРН до ЄС надання демократичних гарантій, еквівалентних тим, що гарантує Основний Закон [6, с. 77]. Запровадження громадянства ЄС було здійснено Маастрихтським та Амстердамським договорами. Конкретизацію його змісту передбачалося здійснити у Договорі про Конституцію для Європи та Договорі про функціонування Європейського Союзу, у яких зазначалося, що громадянством Союзу володіє кожна особа, яка має громадянство держави-члена. Разом з тим, слід наголосити на тому, що громадянство Європейського Союзу доповнює національне громадянство і не підміняє його.

Таким чином, аналіз норм вказаних договорів дозволяє зробити ряд висновків щодо розкриття змісту поняття «громадянства Європейського Союзу», що неодмінно впливає на визначення поняття «прав людини» у Європейському Союзі.

Передусім слід зазначити, що поняття «громадянство ЄС» не тотожне поняттю «громадянство держави», яке означає правовий зв'язок між особою та державою. Більше того, громадянство ЄС лише доповнює, а не замінює національне громадянство, тобто має субсидіарний характер.

Громадянство ЄС покликане визначити правові відносини між громадянами ЄС та Європейським Союзом і регламентувати порядок переходу з-під юрисдикції однієї держави-члена до юрисдикції іншої.

Водночас, засновницькі договори ЄС не достатньо вичерпно розкривають зміст інституту громадянства ЄС, що створює можливості як для подальшого зміцнення гарантій раніше закріплених прав, так і надання громадянам ЄС нових прав і свобод.

У цілому громадяни ЄС реалізують у повному обсязі як права і обов'язки громадянина конкретної держави-члена ЄС, так і додатковий комплекс прав і свобод, гарантованих Союзом.

Таким чином, запровадження інституту громадянства ЄС вочевидь здатне сприяти політичній консолідації населення Союзу, а відтак служити втіленню ідеї створення Союзу не лише як об'єднання держав, але й народів Європи. Крім того, аналіз вказаних прав свідчить, що вони дійсно розширюють правові можливості громадян ЄС, зокрема забезпечують участь у формуванні Європарламенту і певним чином контроль діяльності влади в ЄС.

Окреслені особливості інституту громадянства ЄС певним чином вплинули й на визначення переліку основних прав і свобод людини.

У підсумку слід зазначити, що при аналізі участі Європейського Союзу в процесі реалізації, закріплення та визначення поняття «права людини» неодмінно пов'язано із їх охороною та захистом.

В такому випадку, права людини у праві Європейського Союзу – це загальна й рівна для всіх міра (норма) свободи (можливої поведінки), необхідна для задоволення основних потреб її існування, розвитку й самореалізації, яка в певних конкретно-історичних умовах визначається взаємним визнанням свободи суб'єктами правового спілкування і не залежить від її офіційної фіксації державою (права людини фіксуються

міжнародними актами), хоча й потребує державного визнання й гарантування.

Список використаної літератури:

1. Добрянський С. Конституційно-правове забезпечення основоположних прав людини: можливості удосконалення / С. Добрянський // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2012. – Випуск 55. – С. 11-19.
2. Сало В. І. Внутрішні функції держави в умовах членства в Європейському Союзі: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. – Х., 2001. – 198 с., 221 с.
3. Грицаєнко Л. Становлення Європейського Союзу як суб'єкта міжнародного права / Л. Грицаєнко // Європейське право. – 2012. – № 1. – С. 84-89.
4. Зіглер К. Міжнародне право та право Європейського Союзу: між асиметричною конституціоналізацією та фрагментацією / К. Зіглер // Європейське право. – 2012. – № 1. – С. 32-47.
5. Халаджи В. В. Європейська політика сусідства – причини її появи, еволюція та подальші перспективи розвитку / В. В. Халаджи // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – К., 2011. – Вип. 51. – С. 619-623.
6. Шелковнікова Ю. Спільна зовнішня політика країн ЄС / Ю. Шелковнікова // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К., 2010. – Вип. 88, ч. 1. – С. 77-78.

Ключові слова: права людини, права людини у праві Європейського Союзу, громадянство Європейського Союзу.

Ключевые слова: права человека, права человека в праве Европейского Союза, гражданство Европейского Союза.

Key words: human rights, human rights in the law of the European Union, citizenship of the European Union.

АБДУЛШУКУР АРАШ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант 1-го року навчання кафедри міжнародного та європейського права

КОДИФІКАЦІЯ НОРМ ЩОДО ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ

Шкода, спричинена навколишньому середовищу під час збройних конфліктів, ще довго після їх припинення відображається на стані екосистем та природних ресурсів і часто виходить за межі національних територій.

Відповідно до Декларації по навколишньому середовищу і розвитку, прийнятій в Ріо-де-Жанейро в 1992 р., мир, розвиток і охорона навколишнього середовища взаємозалежні і невідірвані, а війна неминуче створює руйнівну дію на процес сталого розвитку. Тому держави повинні поважати міжнародне право, що забезпечує захист навколиш-